

Nr 37

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag
för militärhistorisk verksamhet under budgetåret 1962/
63 m. m.; given Stockholms slott den 19 januari 1962.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

För militärhistorisk verksamhet under budgetåret 1962/63 äskas ett reservationsanslag av 300 000 kr. Samtidigt framlägges principförslag om den militärhistoriska verksamhetens fortsatta bedrivande. Härvid föreslås, att krigshistoriska avdelningen inom försvarsstaben skall indragas samt att verksamheten framdeles skall bedrivas inom militärhögskolan. En särskild delegation för militärhistorisk forskning föreslås tillkomma.

*Utdrag ur protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 19 januari 1962.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, ecklesiastik- och civildepartementen anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, fråga om anslag för militärhistorisk verksamhet under budgetåret 1962/63 m. m. samt anför därvid följande.

Den militärhistoriska forskningen i Sverige tog fastare form i början av 1870-talet, då en särskild krigshistorisk avdelning inrättades i den år 1873 nyorganiserade generalstaben. Vid marininstaben tillkom år 1931 en särskild sjöhistorisk avdelning. År 1937 sammanslogs de båda avdelningarna till en gemensam avdelning inom försvarsstaben. I samband med 1961 års riksdagsbeslut om krigsmaktens högsta ledning (prop. 1961:109; SU 90; rskr. 258) har förutsatts att den militärhistoriska verksamheten framdeles icke skall vara en uppgift för försvarsstaben.

I årets statsverksproposition (bil. 6, s. 315) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Krigshistorisk verksamhet för budgetåret 1962/63 beräkna ett anslag av 300 000 kr. I anslutning härtill har vid beräkningen av medelsbehoven under försvarsstabens avlönings- och omkostnadsanslag hänsyn icke tagits till krigshistoriska avdelningen (s. 108 och 112).

Krigshistoriska avdelningen består för närvarande av fyra arvodesbefattningar för pensionerad officer — en i A:29 och tre i A:24 — samt tjänster för en arkivarie i Ae 21 och ett kontorsbiträde i Ao 5. Vidare tjänstgör fyra officerare kommenderade vid avdelningen. Sammanlagt finnes således tio befattningshavare vid avdelningen. Kostnaderna för avdelningens verksamhet — avlöningskostnader för kommenderade officerare inräknade — utgör för innevarande budgetår ca 200 000 kr. Härav belöper ca 180 000 kr. på avlöningar och drygt 20 000 kr. på omkostnader.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 maj 1958 tillkallades den 9 juni 1958 tre sakkunniga¹ för att verkställa utredning och avgiva

¹ Dåvarande krigsarkivarien B. Steckzén, ordf., numera översten B. G. L. Furtenbach och professorn S. A. Nilsson.

förslag rörande den inom krigsmakten bedrivna krigshistoriska verksamhetens uppgifter och organisation. De sakkunniga, som antog benämningen *1958 års militärhistoriska utredning*, avgav den 20 maj 1959 betänkande angående den militärhistoriska verksamhetens uppgifter och organisation. I betänkandet föreslogs, att den militärhistoriska verksamheten främst borde inriktas på studier av aktuella militära frågor, särskilt i utlandet. Vid sidan härav borde forsknings- och publiceringsverksamheten rörande äldre svensk krigshistoria fortsätta. Till den militärhistoriska verksamheten hänfördes också biträde vid undervisningen i de militära högskolorna. Den militärhistoriska verksamheten borde sammanhållas i ett fristående militärhistoriskt institut i vilket arméstabens bibliotek skulle inordnas. En något utförligare redogörelse för innebörden av utredningens förslag torde få fogas till statsrådsprotokollet såsom bilaga. (*Bilaga A.*)

Yttranden över militärhistoriska utredningens betänkande avgavs av överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen, krigsarkivet, chefen för försvarshögskolan, 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga, byggnadsstyrelsen, vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, universitetskanslern, riksarkivet, riksbibliotekarien, statskontoret, riksräkenskapsverket, statens organisationsnämnd, statens lönenämnd, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, lokaliseringsutredningen samt försvarets högskoleutredning.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag framkom bland annat önskemål om kompletterande utredningar i vissa hänseenden. Sålunda ansågs, att gränsdragningen mellan det militärhistoriska institutets och de militära stabernas uppgifter borde närmare utredas i fråga om forskning och studier av nutida militärpolitiska förhållanden. Med hänsyn bland annat härtill uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 29 oktober 1959 åt överbefälhavaren att verkställa ytterligare utredning rörande den inom krigsmakten bedrivna krigshistoriska verksamhetens uppgifter och organisation samt att inkomma med förslag i ämnet. Vid utredningsarbetet borde särskilt beaktas

möjligheterna att tillgodose behovet av militärhistoriska forskningsresultat genom stipendier till enskilda forskare eller genom särskilda anslag för bestämda forskningsuppgifter,

huruvida tillräckliga skäl ansågs föreligga för att tillskapa ett särskilt militärhistoriskt organ samt,

därest ett särskilt militärhistoriskt organ ansågs bära inrättas, dels förutsättningarna för en anknytning av den militärhistoriska verksamheten till krigsarkivet eller annan myndighet, dels ock huruvida ett militärhistoriskt organ borde åläggas den av 1958 års militärhistoriska utredning angivna studieverksamheten samt — om så vore fallet — på vilket sätt gränsdragningen i detta avseende borde ske mellan de uppgifter som skulle avses för det militärhistoriska organet samt militära staber och övriga befintliga organ.

Med skrivelse den 20 september 1961 har överbefälhavaren redovisat resultaten av den med anledning av ifrågavarande uppdrag verkställda överarbetningen samt i anslutning härtill föreslagit, att försvarsstabens krigshistoriska avdelning omorganiseras till ett fristående militärhistoriskt institut.

Över överbefälhavarens utredning har, efter remiss, yttranden avgivits av försvarets civilförvaltning, krigsarkivet, statskontoret, statens lönenämnd, riksarkivet samt vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. I det följande torde en redogörelse få lämnas för överbefälhavarens utredning och förslag samt däröver avgivna remissutlåtanden.

Förslag av överbefälhavaren

Överbefälhavaren anger den militärhistoriska verksamhetens främsta ändamål vara *att* ur krigs- och militärhistorien samt hithörande pågående debatt — främst utomlands — hämta lärdomar och erfarenheter av aktuell betydelse för den svenska krigsmakten, *att* bland krigsmaktens personal och allmänheten skapa ökad förståelse för och kännedom om dels utländska krigshändelser och militärhistoriska förhållanden av särskilt intresse, dels den svenska krigsmaktens historia, dess betydelse för land och folk i krig och fred *samt att* bidra till att bevara och levandehålla krigsmaktens traditioner.

Den militärhistoriska verksamhetens allmänna arbetsuppgifter anser överbefälhavaren vara följande, nämligen *att* studera och bearbeta aktuell krigs- och militärhistoria i syfte att utvinna lärdomar och erfarenheter av betydelse för krigsmakten, *att* bedriva krigs- och militärhistorisk forsknings- och författarverksamhet i syfte att skildra dels utländska krigsföretag samt militärpolitiska och andra militärhistoriska förhållanden av särskilt intresse främst under nyare tid, dels det svenska försvarets historia, *att* publicera militärhistoriska verk och monografier av vetenskapligt eller allmänt intresse samt sådana kortare studier och essäer, vilka på grund av sin aktuella prägel eller sin speciella natur ej låter sig inordnas i större arbeten, *att* biträda vid den högre militära undervisningen i militärhistoria, *att* vara ansvarig för traditionsvården inom krigsmakten, *att* så långt möjligt stå till såväl myndigheters som enskildas förfogande med svar på inkommande frågor *samt att* samarbeta med universitet och högskolor samt övrig vetenskaplig forskning.

Huvuddelen av utrednings- och studieverksamheten kommer enligt överbefälhavaren att bestå av utredningar och studier utförda i regel efter framställning av militär myndighet och avsedda för internt bruk inom krigsmakten. Vissa av studierna kan dock beräknas vara av sådan art, att de bör publiceras även i för allmänheten lämplig form. Det karakteristiska för denna verksamhet anses vara, att den till övervägande del måste utföras

som lagarbete mellan historisk expertis och officerare ur olika försvarsgrenar.

Ett arbete av ifrågavarande slag måste vidare för att fylla sitt syfte ofta utföras på relativt begränsad tid. Personal måste därför utan större tidsutdräkt kunna avses för uppgiften. Att basera huvuddelen av arbetet på kvalificerad militär personal, som har andra ordinarie arbetsuppgifter, eller civila historiker, vilka tillfälligt och sporadiskt kopplas in på verksamheten, synes ej överbefälhavaren möjligt.

För att denna verksamhetsgren skall ge ett fullgott utbyte bör den alltså ges en fast organisation. Enligt överbefälhavaren är detta möjligt endast inom de högre stabernas ram eller inom en militärhistorisk basorganisation. Om studieverksamheten skulle komma att bedrivas inom de högre staberna, skulle det emellertid bli nödvändigt att förse dessa med egen historisk expertis. Vid en stabsorganisation som den svenska är dock en sådan lösning enligt överbefälhavaren alltför personalkrävande.

Av de anförda skälen är det enligt överbefälhavaren lämpligast att uppgiften i fråga i stället ålägges en särskild militärhistorisk basorganisation. Specialundersökningar bör dock i vissa fall utföras av expertis, som ej är representerad inom organisationen.

Överbefälhavaren förutsätter, att den militärhistoriska organisationen icke på eget initiativ skall igångsätta något arbete utan att taga samråd med den eller de myndigheter vars verksamhetsområde arbetet i fråga kan beröra. Av motsvarande skäl bör arbeten av detta slag vid andra militära myndigheter, t. ex. försvarsgrensstaber, endast bedrivas i samråd med den militärhistoriska organisationen.

Även den militärhistoriska forsknings- och författarverksamheten kräver, enligt överbefälhavaren, att en central basorganisation finnes. Vid arbetets utförande kan visserligen principiellt två vägar väljas. Den ena är, att huvuddelen av arbetet verkställas av enhetens egen personal och att utläggning av arbete endast sker beträffande vissa specialuppgifter. Den andra innebär, att huvuddelen av uppgifterna löses i form av utlagda arbeten, bland annat genom stipendier till enskilda forskare eller genom särskilda anslag för bestämda forskningsuppgifter. För att härvid utvälja arbetsuppgifter, utlägga, leda och nyttiggöra utförda arbeten fordras dock enligt överbefälhavaren en särskild organisationsenhet. Av särskild utredning i ämnet anses emellertid framgå, att kostnaderna för en verksamhet baserad på utlagda arbeten inte blir lägre, än om arbetena utföres inom basorganet. Härom anföres i huvudsak följande.

Utgångspunkten för beräkningarna är att under en 15-årsperiod bör medhinnas ett större samlingsverk, 5—7 monografier samt 15 årgångar av årsboken »Aktuellt och historiskt». Därest arbetet skall utföras i form av utlagda arbeten anses såväl kvalitets- som tidsskäl tala för att alla viktigare utredningar överlåtes på erfarna forskare. För att en kalkyl av kostnaderna

skall erhållas, måste först en årskvot av den önskade produktionen beräknas. I fråga om större verk bedömes den genomsnittliga årsproduktionen till 28 ark (omkring 450 sidor) och för monografier beräknas cirka 8 ark för år. Härtill kommer årspublikationen. De sammanlagda kostnaderna för författaravvoden vid utlagda arbeten beräknas till 48 200 kr. Motsvarande arbete synes inom basorganisationen kunna utföras av två heltidsanställda befattningshavare (en kapten och en forskningsassistent). Avlöningskostnaderna härför anges till omkring 46 500 kr.

Med anledning av det anförda anser överbefälhavaren det lämpligast att militärhistoriska utredningens förslag följes och att i enlighet därmed det militärhistoriska centralorganet erhåller tillräckliga personella resurser för att på egen hand kunna lösa huvuddelen av arbetsuppgifterna, i förekommande fall biträdd av experter för specialundersökningar. När det av särskilda skäl är erforderligt att engagera forskare för att utföra ett större arbete eller ett självständigt sådant, bör särskilda medel begäras från fall till fall.

Bland de av överbefälhavaren angivna uppgifterna ingår även att publicera militärhistoriska verk m. m. Jämväl denna verksamhet anses lämpligen böra handhas av det militärhistoriska basorganet. Även för övriga arbetsuppgifter fordras enligt överbefälhavaren militärhistoriska insikter. Detta gäller exempelvis vid medverkan i den högre militära undervisningen i militärhistoria, i fråga om ansvaret för traditionsvården samt vid den löpande serviceverksamheten gentemot myndigheter och enskilda.

Sammanfattningsvis hävdar överbefälhavaren, att den militärhistoriska verksamheten är så särpräglad, att den personal, som sättes att leda och utföra arbetet, i regel måste äga både militär och historisk skolning. Att bedriva verksamheten utan tillgång till en fast organisation anses icke möjligt. Arbeten bör dock kunna läggas ut på enskilda forskare. För särskilda uppgifter bör också tillfälligt extra personal kunna knytas till organet.

I fråga om den militärhistoriska enhetens organisation och personaluppsättning föreslår överbefälhavaren följande. Chef bör vara en överste eller kommandör i Bo 1. Vidare skall finnas en tjänst för civil historiker i Bo 1. För innehavaren av tjänsten förutsättes preceptorskompetens. I övrigt bör enheten organiseras med en utrednings- och studieavdelning, en forsknings- och författaravdelning samt en administrativ detalj. För utrednings- och studieavdelningen avses en major i Ao 24 samt två kommenderade kaptener, för forsknings- och författaravdelningen en överstelöjtnant i Ao 26 och en arkivarie i Ae 23 samt två kommenderade officerare (en major och en kapten). För den administrativa detaljen slutligen räknar överbefälhavaren med befattningar för en pensionerad officer i A:24 och en pensionerad underofficer i A:17 samt en tjänst för kanslibiträde i Ae 7.

Överbefälhavaren anser, att det av militärhistoriska utredningen framförda förslaget om samordning av den centrala militärhistoriska organisationen och arméstabens bibliotek innebär avsevärda fördelar. I avbidan på

resultatet av den av överbefälhavaren påbörjade utredningen angående samordning av samtliga militära fackbibliotek vid högre staber och skolor m.m. bör ett genomförande av förslaget enligt överbefälhavaren emellertid anstå.

Den föreslagna personaluppsättningen — sammanlagt 12 befattningshavare — innebär jämfört med den för krigshistoriska avdelningen gällande en ökning med två. De årliga lönekostnaderna för den föreslagna personalen beräknas till omkring 264 000 kr. De nuvarande lönekostnaderna för krigshistoriska avdelningen anges till cirka 103 000 kr. Merkostnaden uppgår således enligt överbefälhavaren till drygt 160 000 kr. Med hänsyn till att de militära befattningshavarna föreslås kvarstå i civil tjänst intill 65 års ålder anses emellertid, att vissa besparingar i fråga om pensionskostnader göres. Den reella lönekostnadsökningen anses med hänsyn härtill bli omkring 100 000 kr.

I fråga om det militärhistoriska centralorganets ställning anför överbefälhavaren inledningsvis, att verksamheten alltfört bör handhas inom försvaret. Två alternativ kan härvid komma i fråga, nämligen antingen anknytning till annan militär myndighet eller fristående ställning i likhet med militärpsykologiska institutet.

Enligt överbefälhavaren måste organisationens ställning medge, att arbetet bedrivs fritt och under eget ansvar. Ansvaret för publicerade arbeten bör helt och otvetydigt ligga på den militärhistoriska centralorganisationen. Dennas ställning bör så långt möjligt vara sådan att den ej kan misstänkas uppträda som språkrör för viss militär myndighet, d. v. s. den till vilken det eventuellt anknytes. Sistnämnda myndighet får inte heller i större utsträckning betungas av anknytningen. Den militärhistoriska enheten måste vidare fritt och utan svårighet kunna utnyttjas av de militära myndigheterna.

Av de anförda synpunkterna talar enligt överbefälhavaren de förstnämnda klart och otvetydigt för alternativet fristående ställning, medan det sistnämnda kravet i och för sig anses tala för en anknytning i första hand till försvarsstaben. Då emellertid det militärhistoriska centralorganet förutsättes bli instruktionsmässigt bundet till nära samarbete med försvarsmaktens olika staber m. m. anses möjligheterna för de militära myndigheterna att utnyttja organisationen kunna bli tillgodosedda även vid en fristående ställning.

Mot en anknytning av den militärhistoriska verksamheten till krigsarkivet talar enligt överbefälhavaren — utöver förut angivna krav på organisatorisk ställning — bland annat den synpunkten att arkiv inte tillika bör bedriva forskningsverksamhet och därigenom konkurrera med enskild eller akademisk forskning.

På grund av det anförda ansluter sig överbefälhavaren till militärhistoriska utredningens förslag, att den militärhistoriska centralorganisationen utformas som ett fristående institut.

För omkostnader i samband med militärhistoriska institutets verksamhet beräknar överbefälhavaren 68 000 kr. Då lönekostnaderna enligt vad nyss angivits utgör 264 000 kr., kommer de sammanlagda kostnaderna att bli 332 000 kr. för år.

Militärhistoriska utredningens förslag om inrättande av ett militärhistoriskt råd biträdades av överbefälhavaren liksom förslaget i vad avser rådets arbetsuppgifter. Rådet bör enligt förslaget bestå av lika antal militära och civila ledamöter valda bland representanter för allsidig militär sakkunskap respektive civilt vetenskapligt historiskt forskningsarbete. Med hänsyn härtill anses rådet böra bestå av chefen för militärhögskolan, tillika ordförande, chefen för försvarshögskolan, en representant för chefen för försvarsstaben samt tre företrädare för historisk vetenskap.

Yttranden

Försvarets civilförvaltning anför, att ämbetsverket ej är övertygat om behovet av ett särskilt fristående institut. I samband med översynen av försvarsgrensstaberna bör enligt ämbetsverket prövas konsekvenserna i personellt hänseende av att den nyttobetonade verksamheten, d. v. s. utrednings- och studieverksamheten, bedrivs i respektive staber. Anses denna lösning ej lämplig bör i stället övervägas att militärhögskolan i samverkan med staberna handhar verksamheten. Ej heller för den militärhistoriska forsknings-, författar- och publiceringsverksamheten behövs enligt civilförvaltningen ett fristående institut. Om sistnämnda verksamhet inte kan inordnas i krigsarkivet, bör verksamheten kunna anknytas till militärhögskolan.

Den militärhistoriska verksamhetens ändamål karakteriseras av *krigsarkivarien* som stabstekniskt, opinionsbildande och traditionsvårdande. Uppgiften att studera och bearbeta aktuell militärhistoria ingår enligt krigsarkivarien i stabernas ordinarie verksamhet. Det synes krigsarkivarien vidare uppenbart att den militärhistoriska forskningen bättre främjas genom repliering på universitet än genom ett fristående institut. Understöd och stipendier till forskningen är därför ett starkt önskemål. Uppgiften att biträda vid den högre militära undervisningen i militärhistoria anses ej heller motivera tillkomsten av ett särskilt institut. Detsamma gäller den i verksamheten ingående uppgiften att värna om traditionerna. Redan nu torde enligt krigsarkivarien chefer och annan personal inom försvaret verka för traditionsvården. Uppgiften att stå till myndigheters och enskildas förfogande m. m. med svar på frågor bör i första hand tillkomma arkiv, bibliotek etc. och kan ej heller motivera ett särskilt institut. — Det framlagda organisationsförslaget anses slutligen ej garantera en ur historievetenskaplig synpunkt godtagbar lösning. Krigsarkivarien föreslår, att statliga bidrag utges till forskning och tryckning. Därest särskild tidskrift anses erforderlig bör årliga anslag lämnas för trycknings- och redak-

tionskostnader. För utdelning av anslag och stipendier bör ett råd inrättas med representanter för försvaret, universitet, arkiv och museer. Slutligen framhåller krigsarkivarien, att den militärhistoriska verksamheten faller vid sidan av krigsarkivets uppgifter.

Enligt *statskontoret* synes verksamhetens främsta uppgift vara att skapa underlag för militärledningens bedömningar och analyser. Den äldre forskningen bör med hänsyn härtill begränsas och bör kunna till stor del läggas på forskare utanför verksamheten. Endast en mindre basorganisation blir därför behövlig. Statskontoret föreslår för egen del för verksamheten en förste militärhistoriker i A 26, en militärhistoriker i A 23 och högst tre kommenderade officerare samt ett kanslibitråde. Till arvoden för utlagda arbeten m. m. beräknar ämbetsverket 50 000 kr. Den föreslagna basorganisationen bör enligt statskontoret kunna anknytas till krigsarkivet som en särskild avdelning inom arkivet.

Statens lönenämnd anser, att tjänsterna vid institutet bör vara civila, i vart fall vid den administrativa detaljen.

Riksarkivet anför, att den vetenskapliga kapaciteten ej är tillräckligt tillgodosedd enligt förslaget. Bättre resultat skulle kunna nås om motsvarande medel i stället ställes till förfogande för utdelning såsom forskar- och publiceringsanslag genom försorg av humanistiska forskningsrådet eller annat lämpligt organ.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, som ansluter sig till yttrande av dess historiska nämnd, anser det vara uteslutet att med hjälp av tillfälligt engagerade stipendiater eller särskilda anslag för bestämda forskningsuppgifter ernå samma resultat som genom en planmässigt bedriven verksamhet med fast anställd och tekniskt skolad personal. Därför föreligger enligt akademien fördelar med ett särskilt fristående militärhistoriskt institut.

Departementschefen

Den krigshistoriska forskningen i Sverige handhaves för närvarande av krigshistoriska avdelningen inom försvarsstaben. Enligt 1961 års riksdagsbeslut angående ny organisation av krigsmaktens högsta ledning (prop. 1961:109) förutsättes, att den krigshistoriska verksamheten framdeles inte skall vara en uppgift för försvarsstaben. Krigshistoriska avdelningen omfattar fyra arvodesbefattningar för pensionerad officer — en i A: 29 och tre i A: 24 — samt tjänster för en arkivarie i Ae 21 och ett kontorsbiträde i Ao 5. Vidare är fyra officerare kommenderade till tjänstgöring vid avdelningen. Sammanlagt finnes således tio befattningshavare vid avdelningen. De årliga kostnaderna för avdelningens verksamhet — inklusive avlöningskostnader för de kommenderade officerarna — utgör i runt tal 200 000 kr.

Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (bil. 6, s. 315) föreslagit

riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Krigshistorisk verksamhet för budgetåret 1962/63 beräkna ett anslag av 300 000 kr. Vid beräkningen av medelsbehovet för avlöningar och omkostnader för försvarsstaben under nästa budgetår har hänsyn inte tagits till krigshistoriska avdelningen.

I det föregående har jag i korthet redogjort för framlagda förslag angående den militärhistoriska verksamhetens uppgifter och organisation. Enligt såväl överbefälhavarens som militärhistoriska utredningens förslag skall ett fristående, under överbefälhavaren lydande militärhistoriskt institut tillkomma. I samband därmed kan försvarsstabens krigshistoriska avdelning indragas.

Enligt förslagen bör den militärhistoriska verksamheten inriktas på studiet av aktuella militära frågor. Forskningen inom området bör bedrivas så att den är till praktiskt gagn för högre militära staber och undervisningsanstalter. Närmast bör klarläggas sådana aktuella utländska militära problem och tankegångar som antas ha betydelse för det svenska försvarets inriktning. Vid sidan härav bör hittillsvarande forsknings- och publiceringsverksamhet rörande svensk krigshistoria från äldre och nyare tid fortsättas. Det anses vidare vara väsentligt att det föreslagna institutet utnyttjas för den militära högskoleundervisningen.

Sammanfattningsvis har den militärhistoriska verksamheten enligt överbefälhavaren till uppgift att studera och bearbeta aktuell krigs- och militärhistoria, att bedriva krigs- och militärhistorisk forsknings- och författarverksamhet, att publicera militärhistoriska verk och monografier av vetenskapligt eller allmänt intresse samt kortare studier och essäer, att biträda vid den högre militära undervisningen i militärhistoria, att ansvara för traditionsvården inom krigsmakten, att stå till såväl myndigheters som enskildas förfogande med svar på inkommande frågor inom verksamhetsområdet samt att samarbeta med universitet och högskolor och i övrigt med vetenskaplig forskning.

Överbefälhavaren anser, att verksamheten för att ge ett fullgott utbyte bör erhålla en fast organisation. Detta bedömes möjligt endast under förutsättning att verksamheten utövas inom de högre staberna eller inom en särskild militärhistorisk basorganisation. Enligt överbefälhavaren är det lämpligast, att alternativet med en basorganisation väljes. Specialundersökningar bör dock i vissa fall kunna utföras av expertis, som ej tillhör organisationen. Det förutsättes att verksamheten bedrivs i samverkan med andra militära myndigheter, främst försvarsstaben och försvarsgrensstaberna.

I fråga om den militärhistoriska forsknings- och författarverksamheten är det visserligen enligt överbefälhavaren möjligt att huvuddelen av uppgifterna löses i form av utlagda arbeten, bland annat genom stipendier till enskilda forskare eller genom särskilda anslag för bestämda forsknings-

uppgifter. För att härvid utvälja arbetsuppgifter, utlägga, leda och nyttiggöra utförda arbeten fordras dock en särskild organisationsenhet. Vidare anses kostnaderna för en verksamhet baserad på utlagda arbeten inte bli lägre än om arbetena utföres vid basorganet.

Chef för det militärhistoriska institutet bör enligt överbefälhavaren vara överste eller kommandör i Bo 1. Vidare bör tillkomma en tjänst för civil historiker i Bo 1. I övrigt föreslås, att institutet skall omfatta en utrednings- och studieavdelning, en forsknings- och författaravdelning samt en administrativ detalj. För utrednings- och studieavdelningen avses en major i Ao 24 samt två kommenderade kaptener, för forsknings- och författaravdelningen en överstelöjtnant i Ao 26 och en arkivarie i Ae 23 samt två kommenderade officerare (en major och en kapten). För den administrativa detaljen slutligen räknar överbefälhavaren med befattningar för en pensionerad officer i A: 24 och en pensionerad underofficer i A: 17 samt en tjänst för kanslibiträde i Ae 7. Den föreslagna personaluppsättningen — sammanlagt 12 befattningshavare — innebär jämfört med den för krigshistoriska avdelningen gällande en ökning med två.

Ett militärhistoriskt råd bör enligt överbefälhavaren inrättas för kontakter med civil forskning m. m.

Vid remissbehandlingen av överbefälhavarens förslag har understrukits betydelsen av att den militärhistoriska forskningen mera än för närvarande anknytes till vår egen tids händelser och därvid framträdande utvecklingstendenser. Insamling, sovring och bearbetning av material blir därvid framträdande arbetsuppgifter. Forskningsverksamheten avseende äldre tid bör enligt flera remissmyndigheter i första hand stödjas med bland annat stipendier och genom särskilda anslag till forskning och publicering. Tveksamhet har vidare framkommit om lämpligheten av att den militärhistoriska verksamheten skall handhavas inom ett fristående militärhistoriskt institut.

Det är uppenbart att även för den svenska krigsmaktens del behövs utredningar och studier rörande militärpolitiska och militärorganisatoriska förhållanden samt rörande krigsföringen i förfluten tid. Dylika militärhistoriska utredningar och studier avseende näraliggande tid är av betydande värde för de högre militära staberna och utbildningsanstalterna. De verkställda utredningarna ger enligt min mening belägg för att fördelar erhålles om en särskild organisationsenhet finnes för sammanhållande av den militärhistoriska verksamheten. Jag vill dock starkt understryka vikten av att en sådan enhet i första hand sysslar med frågor som kan vara till nytta för de militära staberna och utbildningsanstalterna. Däremot är jag icke beredd tillstyrka framförda förslag om att en organisationsenhet med fast anställd personal skall inrättas för militärhistorisk forsknings- och författarverksamhet avseende krigsföretag m. m. under äldre skeden i Sveriges och främmande länders historia. Dylig verksamhet bör enligt

min mening kunna i huvudsak ombesörjas vid universitet och högskolor samt av enskilda forskare som genom stipendier och bidrag för bestämda forskningsuppgifter intresseras för militärhistoriska spörsmål. I likhet med flera remissmyndigheter förordar jag således, att den mera historievetenskapliga grenen av verksamheten framdeles i första hand skall komma till utförande på nu angivet sätt. Härigenom synes kraven på vetenskaplig metodik och samordning med den historiska forskningen i övrigt bli bäst tillgodosedda.

Jag vill ånyo erinra om att enligt 1961 års riksdagsbeslut (prop. 109) angående krigsmaktens högsta ledning förutsatts, att den militärhistoriska verksamheten framdeles inte skall vara en uppgift för försvarsstabens. Som jag nyss anfört bör emellertid inom krigsmakten finnas en organisationsenhet för militärhistoriska studier och utredningar. Det av militärhistoriska utredningen och överbefälhavaren framförda förslaget att inrätta ett fristående militärhistoriskt institut anser jag mig dock inte böra biträda. Anledningen härtill är främst att jag inte bedömer de för den militärhistoriska verksamheten angivna uppgifterna motivera att en särskild, fristående myndighet inrättas, bland annat med hänsyn till kostnaderna för en särskild administration. Uppgifterna bör i stället enligt min mening åläggas lämplig befintlig myndighet.

De skäl som framförts mot att den militärhistoriska verksamheten anslutes till krigsarkivet finner jag välgrundade. Hithörande uppgifter bör alltså inte åläggas arkivet.

För egen del har jag kommit till den uppfattningen att de militärhistoriska uppgifterna lämpligast handhaves inom militärhögskolan. Man åstadkommer på det sättet en samordning av högre undervisning och forskning, som anses naturlig när det gäller andra högskolor och universitet. Icke minst militärhögskolan bör kunna draga fördel av en sådan samordning. Jag föreslår med anledning härav att försvarsstabens krigshistoriska avdelning indrages från och med nästa budgetår. Den militärhistoriska verksamheten bör handhas av en särskild enhet eller arbetsgrupp inom skolan. Gruppen bör bestå av kvalificerad personal samt omfatta högst sex befattningshavare. Lämpligen bör gruppen omfatta två civila tjänster för akademiskt utbildade befattningshavare och högst fyra aktiva officerare, varjämte innehavaren av beställningen för lärare i militärhistoria bör vara anknuten till gruppen. Det bör ankomma på överbefälhavaren att i anslutning till anslagsäskandena för budgetåret 1963/64 inkomma med preciserat förslag till organisation och personaluppsättning för den militärhistoriska arbetsgruppen inom militärhögskolan. För nästa budgetår förutsätter jag, att verksamheten erhåller en provisorisk organisation. Nuvarande arvodesbefattningar för pensionerade officerare vid försvarsstabens krigshistoriska avdelning — en i A: 29 och tre i A: 24 — bör härvid tills vidare ingå i förenämnda arbetsgrupp. Till denna bör också över-

gångsvis kunna knytas nu till krigshistoriska avdelningen kommenderade officerare. De civila tjänsterna vid krigshistoriska avdelningen för en arkivarie i Ae 21 och ett kontorsbiträde i Ao 5 bör under budgetåret 1962/63 kvarstå i försvarsstabens personalförteckning, men innehavarna bör tjänstgöra vid arbetsgruppen och deras avlöningar — liksom arvoden till innehavarna av förenämnda arvodesbefattningar — bestridas från det anslag till militärhistorisk verksamhet som jag framlägger förslag om i det följande. Därest behov visar sig föreligga av ytterligare personal m. m. förutsätter jag, att det skall få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela beslut härom liksom att i övrigt under nästa budgetår besluta angående erforderliga provisoriska anordningar för verksamhetens bedrivande. Det är enligt min mening naturligt att i övergångsskedet personal utnyttjas även för att avsluta pågående forskningsuppgifter rörande äldre tid för vilka material redan finnes insamlat och under bearbetning.

Den nu föreslagna militärhistoriska arbetsgruppen inom militärhögskolan skall enligt min mening och som i det föregående anförts genomföra studier och utredningar i ämnen av aktuell militärhistorisk natur. Överbefälhavaren bör äga anvisa militärhögskolan studie- och utredningsuppgifter. Högskolan bör också själv kunna initiera studier och utredningar, därvid dock med hänsyn till svårigheten att dra klara gränser mellan de högre militära stabernas utrednings- och planeringsuppgifter och de militärhistoriska problemen anmälan därom bör göras till överbefälhavaren. De militärhistoriska studierna och utredningarna bör också kunna vara till direkt nytta för undervisningen i militärhistoria och strategi vid högskolan.

Jag bedömer det sannolikt och stöder mig därvid på redan föreliggande positiva erfarenheter, att dessa i mycket grova drag skisserade arbetsuppgifter till avsevärd del kan samordnas med varandra. Så bör t. ex. kunna ske genom att de av överbefälhavaren anvisade militärhistoriska studie- och utredningsuppgifterna utnyttjas för undervisningen vid militärhögskolan. Såsom skett under senare år bör även vid högskoleundervisningen i militärhistoria och strategi utförda studier bringas till de centrala militära stabernas kännedom, även om de olika uppgifternas innehåll etc. icke alltid tillhör det som för tillfället är av största intresse för staberna. För utbildningen vid militärhögskolan, vars syfte till stor del får anses vara att ge eleverna kvalifikationer för framtida samordnande och överblickande arbetsuppgifter på högt plan, synes det vidare vara av obestridligt värde att ett ömsesidigt, fortlöpande samarbete med försvarets ledande instanser kommer till stånd. Från stabernas synpunkt synes värdet av ett dylikt samarbete vara minst lika stort, bland annat av två skäl. Det ena är, att studier och utredningar av här beskriven art endast kan utgöra delproblem och detaljer för topporganen. Ett sådant delproblem kan med bistånd av resurserna vid militärhögskolan specialundersökas

utan att fördröja eller inskränka den högre instansens på större bredd verkande långsiktsarbete. Det andra är, att staberna genom dessa arbetsformer får större möjlighet att inrikta en viktig del av undervisningen vid militärhögskolan mot mål och områden, vilka bland annat är väsentliga för den gemensamma strategiska grundsynen.

Som framgår av det föregående förordar jag, att den militärhistoriska forskningsverksamheten avseende äldre tider i första hand skall utföras med hjälp av särskilda stipendier, forskningsbidrag och dylikt. I den mån det visar sig möjligt att anförtro mera aktuella forskningsuppgifter åt universitetsinstitutioner eller dylikt eller åt enskild forskare bör bidrag kunna utgivas även för sådana uppgifter. För att biträda vid och övervaka denna verksamhet samt för att utdela forskningsbidrag etc. föreslår jag i viss anslutning till överbefälhavaren och militärhistoriska utredningen, att en särskild delegation för militärhistorisk forskning tillkommer. I denna bör ingå representanter för försvaret samt för civila forskningsinstitutioner m. m. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta angående delegationens sammansättning samt att närmare precisera dess uppgifter, ersättningar till ledamöter m. m. Delegationens verksamhet bör enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande på lämpligt sätt samordnas med den verksamhet som bedrivs av statens humanistiska forskningsråd.

Medel för den militärhistoriska verksamheten bör för nästa budgetår anvisas under ett särskilt reservationsanslag, Militärhistorisk verksamhet. Från anslaget bör bestridas kostnader för forskningsbidrag m. m., för tryckning av publikationer och dylikt samt för delegationen för militärhistorisk forskning. Under nästa budgetår bör också avlöningar och omkostnader för den i det föregående angivna övergångsvis tjänstgörande personalen m. m. bestridas från anslaget. Från och med budgetåret 1963/64 bör medel för heltidsanställd personal vid den militärhistoriska arbetsgruppen vid militärhögskolan anvisas på högskolans avlönings- och omkostnadsanslag. Jag vill erinra om att de årliga kostnaderna för nuvarande krigshistoriska avdelningens verksamhet uppgår till omkring 200 000 kr. För att i viss utsträckning intensifiera verksamheten bör det föreslagna anslaget Militärhistorisk verksamhet för nästa budgetår uppföras med 300 000 kr. eller samma belopp som preliminärt upptagits i riksstatsförslaget för Krigshistorisk verksamhet.

Under återopande av det anförda får jag jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förslå riksdagen att

- a) besluta att krigshistoriska avdelningen inom försvarsstaben skall indragas med utgången av budgetåret 1961/62;
- b) besluta att den militärhistoriska verksamheten skall organiseras och bedrivs enligt de riktlinjer som angivits i det föregående;

c) till *Militärhistorisk verksamhet* för budgetåret 1962/63
anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Berndt Bodin

Bilaga A

**Sammandrag av 1958 års militärhistoriska utrednings den 20 maj 1959
avgivna betänkande**

Utredningen anför, att ökad uppmärksamhet bör ägnas åt den militärhistoriska forskningen. Ett särskilt organ erfordras för att fortlöpande bevaka relevanta forskningsuppgifter. Studiet av »aktuella militärproblem» bör intensifieras och forskningen på detta område bör få en klart nytto-betonad karaktär, d. v. s. verksamheten skall inriktas på att vara till praktiskt gagn för högre militära staber och undervisningsanstalter. Utredningen har därför kommit till den uppfattningen att den centralt bedrivna militärhistoriska forskningen i Sverige delvis bör omgestaltas. Den nuvarande krigshistoriska avdelningen inom försvarsstaben bör härvid ombildas till ett fristående militärhistoriskt institut. Detta skall med vetenskaplig metodik angripa vissa större frågor av långsiktig natur, som nu delvis måste lämnas å sido. Närmast gäller att få ett grepp om de militära problemen och tankegångarna i utlandet, vilka kan vara av särskild betydelse för svensk planläggning. I anslutning härtill skall militärhistoriska institutet enligt utredningens uppfattning bearbeta det stora material, som framkommer i utländsk litteratur eller på annat sätt är tillgängligt. Institutet skall därvid belysa frågor av allmän strategisk och militärpolitisk art, analysera den utländska debatten i dessa frågor och biträda vid studier rörande utvecklingstendenserna.

Det bör i väsentlig grad överlämnas åt den militära ledningen att fixera arbetsobjekten för institutet, som förutsättes komma att medverka i den militära ledningens planeringsarbete. I vissa fall bör kommenderad personal ställas till institutets förfogande vid lösandet av infordrade uppgifter som kräver speciell militär expertis. Det torde enligt utredningens uppfattning vidare komma att bli praxis, att institutet samarbetar med de militära högskolornas lärare och elever för bearbetandet av vissa gemensamma problem. På samma sätt måste permanent samarbete etableras med försvarshögskolan och andra institutioner. I samband härmed kan institutet komma att taga initiativ till och medverka i gruppstudier m. m.

Vid sidan av studierna rörande aktuella frågor bör institutet enligt militärhistoriska utredningens mening även fullfölja krigshistoriska avdelningens hittillsvarande forsknings- och publiceringsverksamhet rörande svensk krigshistoria från äldre och nyare tid. En annan uppgift, som också måste fortsättas, är stödet till den förbandshistoriska forskningen så att den militära traditionen vidmakthålles.

Utredningen finner det vidare önskvärt, att det föreslagna militärhistoriska institutets personal utnyttjas i den högre militära undervisningen.

Närmast avses högskoleundervisningen i ämnena krigshistoria och strategi. Det anses sålunda vara av intresse att undervisningen i ämnet krigshistoria breddas och utbygges beträffande studiet av den moderna historien. Institutet bör enligt utredningens uppfattning kunna medverka med föreläsningar, tillhandahållande av arbetsunderlag för grupparbeten, granskning av hemarbeten och undervisning i studiemetodik, bland annat beträffande utnyttjandet av den tryckta litteraturen. Institutet bör också kunna lämna uppslag till studier om vissa aktuella problem. Den här skisserade insatsen från institutets sida anses vara av värde för högskoleundervisningen.

Enligt utredningens uppfattning bör vidare arméstabens bibliotek samordnas med militärhistoriska institutet.

Erfarenheterna under de gångna åren har enligt militärhistorieutredningen givit vid handen, att det föreslagna militärhistoriska institutet bör ha en fristående ställning. Först härigenom kan det erhålla nödig slagkraft och göra verklig nytta. Institutets verksamhet måste bygga på den fria forskningens grund och institutet måste därför ha samma självständiga status som andra forskningsorgan. Det bör följaktligen få en friare ställning än hittills och lösgöras från det organisatoriska sambandet med försvarsstaben.

Utredningen har undersökt olika alternativ beträffande institutets organisatoriska status i fortsättningen, särskilt möjligheten att sammanslå institutet med krigsarkivet. Denna väg har dock ej ansetts framkomlig. De båda institutionerna representerar nämligen helt olika verksamhetsfält och har helt olika uppgifter.

Utredningen har för egen del kommit till den uppfattningen att militärhistoriska institutet bör ställas direkt under överbefälhavaren, som skall ha att meddela anvisningar rörande den allmänna inriktningen av militärhistoriska institutets verksamhet. Därigenom får institutet erforderlig rörelsefrihet och samtidigt en naturlig anslutning till den högsta försvarsledningen. För att stödja och befrämja institutets verksamhet bör vid dess sida stå ett rådgivande organ, förslagsvis benämnt Militärhistoriska institutets råd, sammansatt av bland annat representanter för försvaret och den historiska vetenskapen. Rådet bör ha till uppgift att ge impulser, skapa kontakter mellan militär och civil forskning, granska för publicering avsedda arbeten, biträda med råd och anvisningar i fackliga biblioteksfrågor, lämna råd och yttranden vid vissa personaltillsättningar m. m.

Det föreslagna militärhistoriska institutet bör enligt militärhistoriska utredningen organiseras på studiesektion, historisk sektion och administrativ avdelning. Härtill kommer nuvarande arméstabens bibliotek. För chef för institutet föreslås en beställning för överste eller kommandör i Bo 1. I övrigt räknar utredningen med tjänster och beställningar för institutet —

med bortseende från biblioteket — för två överstelöjtnanter eller majorer, två majorer eller kaptener, en lektor i Ao 26, en forskningsassistent i Ae 21 och ett kanslibitråde i Ae 7 samt befattningar för en pensionerad major eller kapten och en pensionerad underofficer. Härjämte förutsättes att minst tre officerare skall kommenderas till institutet.